

RADA EUROPY
EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

CZWARTA SEKCJA

SPRAWA KOZAK przeciwko POLSCE

(Skarga nr 13102/02)

WYROK

STRASBURG

2 Marca 2010

Wyrok ten stanie się ostateczny zgodnie z warunkami określonymi przez artykuł 44 § 2 Konwencji. Wyrok ten podlega korekcie wydawniczej.

W sprawie Kozak p. Polsce,

Europejski Trybunał Praw Człowieka (Czwarta Sekcja), zasiadając jako Izba w składzie:

Nicolas Bratza, *Przewodniczący,*

Lech Garlicki,

Giovanni Bonello,

Ljiljana Mijović,

David Thór Björgvinsson,

Ján Šikuta,

Ledi Bianku, *sędziowie,*

i Lawrence Early, *Kanclerz Sekcji,*

Obradując na posiedzeniu zamkniętym w dniu 9 lutego 2010 r.,

Wydaje następujący wyrok, który został przyjęty w tym dniu:

POSTĘPOWANIE

1. Sprawa wywodzi się ze skargi (nr 13102/02) przeciwko Rzeczypospolitej Polskiej wniesionej do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka na podstawie artykułu 34 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności („Konwencja”) przez obywatela polskiego, Pana Piotra Kozaka („skarżącego”), w dniu 23 sierpnia 2001 roku.

2. Skarżący był reprezentowany przez Pana A. Bylińskiego, adwokata prowadzącego praktykę w Szczecinie. Rząd polski („Rząd”) był reprezentowany przez swojego pełnomocnika, Pana J. Wołosiewicza z Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

3. Skarżący podniósł w szczególności zarzut naruszenia art.14 w związku z art. 8 Konwencji, twierdząc, że był poddany dyskryminacji ze względu na swoją orientację homoseksualną poprzez pozbawienie go prawa do wstąpienia w stosunek najmu po śmierci swojego partnera.

4. W dniu 4 grudnia 2007r., Trybunał zdecydował o powiadomieniu Rząd o skardze. Postanowił również jednocześnie rozpatrzeć skargę z zakresie jej meritum i dopuszczalności (artykuł 29 § 3).

FAKTY

I. OKOLICZNOŚCI SPRAWY

5. Skarżący urodził się w 1951 roku i mieszka w Szczecinie.

A. Wprowadzenie

1. Niekwestionowane fakty

6. W roku 1989, skarżący wprowadził się do mieszkania komunalnego przy ulicy K., zajmowanego przez T.B., partnera skarżącego, z którym żył w związku homoseksualnym. Wcześniej, w 1986 lub 1987 roku, mieszkali razem w mieszkaniu wynajmowanym przez T.B. przy ulicy N. Skarżący i T.B. dzielili się wydatkami związanymi z mieszkaniem. W dniu 28 maja 1989 roku, skarżący został zameldowany jako stały najemca mieszkania w rejestrze mieszkańców prowadzonym przez Gminę Szczecin.

7. W dniu 1 kwietnia 1998 T.B. zmarł.

8. W nieokreślonej późniejszej dacie, skarżący wystąpił do Prezydenta Miasta Szczecina z wnioskiem o zawarcie z nim umowy najmu, w ten sposób zmieniając umowę zawartą ze zmarłym T.B. Został poinformowany ustnie przez jednego z urzędników Gminy, że najpierw powinien spłacić zaległości w płatności czynszu, gdyż w innym wypadku nowa umowa nie zostanie zawarta. Skarżący spłacił zaległości, które wyniosły 4.671,28 złotych polskich (PLN), a także odnowił mieszkanie płacąc PLN 5.662 za wykonane prace.

9. W dniu 19 czerwca 1998, Wydział Budynków i Lokali Komunalnych Urzędu Miejskiego w Szczecinie przesłał skarżącemu pismo, informujące go, że jego wniosek nie może być rozpatrzony pozytywnie, ponieważ nie spełnia wymaganych kryteriów. Jednym z tych kryteriów było zamieszkiwanie w mieszkaniu kwaterunkowym co najmniej od 11 listopada 1992 roku. Władze utrzymywały, że skarżący nie mieszkał w mieszkaniu, lecz wprowadził się po 1 kwietnia 1998 roku, dacie śmierci T.B. Ponadto, w międzyczasie – w dniu 3 kwietnia 1998 roku – nazwisko skarżącego zostało wykreślone z rejestru osób zamieszkujących mieszkanie ze względu na fakt, że nie mieszkał tam dłużej niż pięć lat (zobacz również punkty 14-23 poniżej). Władze nakazały zatem skarżącemu zwolnienie mieszkania i oddanie go gminie, pod groźbą jego eksmisji na jego własny koszt i ryzyko, przy czym eksmisja taka mogła by być dokonana również pod jego nieobecność.

10. Następnie, skarżący próbował negocjować umowę z Gminą, jednak bez powodzenia.

2. *Kwestionowane fakty*

(a) **Rząd**

11. Rząd twierdził, że w pewnym nieokreślonym czasie skarżący i T.B. mieli konflikt. T.B. wystąpił do władz o wykreślenie nazwiska skarżącego z rejestru mieszkańców i zamierzał wszcząć przeciwko niemu postępowanie eksmisyjne. Przestali prowadzić wspólne gospodarstwo domowe na około półtora roku przed zgonem T.B. i w tym samym czasie skarżący przestał płacić czynsz za mieszkanie. Na trzy miesiące przed swoją śmiercią, T.B. mieszkał w domu swojego brata, jednak powrócił do swojego mieszkania w połowie lutego 1998 roku. Skarżący nie mieszkał w mieszkaniu w chwili zgonu T.B.

Ponadto, Rząd wyjaśnił, że skarżący nie przyjął na siebie odpowiedzialności za pogrzeb T.B.

Na poparcie swoich oświadczeń, Rząd przedstawił ustalenia dokonane przez władze administracyjne i sądy, a także w postępowaniu dotyczącym pobytu stałego (zobacz punkty 14-23 poniżej) i eksmisji (patrz punkty 24-28 poniżej). Rząd przedstawił kopie odpowiednich postanowień.

(b) **Skarżący**

12. Skarżący przyznał, że on i T.B. zaczęli się kłócić na około półtora roku przed zgonem T.B., a także, że przestał płacić czynsz i na jakiś czas się wyprowadził. Jednakże na dziewięć miesięcy przed zgonem T.B., pogodzili się i znów żyli razem w związku.

13. Skarżący oświadczył, że do czasu i w chwili śmierci T.B., obydwaj mieszkali w mieszkaniu. Opiekował się T.B. podczas jego choroby aż do czasu śmierci. Jeżeli chodzi o pogrzeb T.B., skarżący wyjaśnił, że oficjalnie była żona T.B. zorganizowała pogrzeb i otrzymała częściowy zwrot kosztów z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, jednak on pomógł jej zorganizować pogrzeb i uczestniczył w ceremonii.

B. Postępowanie administracyjne dotyczące pobytu stałego

14. W dniu 5 sierpnia 1997 roku, T.B. wystąpił z wnioskiem do Gminy Szczecin o wykreślenie nazwiska skarżącego z rejestru mieszkańców jako osoby zameldowanej na stałe w mieszkaniu przy ulicy K., gdyż skarżący nie mieszkał już pod tym adresem.

15. W dniu 3 kwietnia 1998 roku, wniosek został rozpatrzony pozytywnie i dokonano nowego wpisu w rejestrze. Stosowna decyzja administracyjna stała się prawomocna w nieustalonej dacie.

16. W dniu 26 czerwca 1998 roku, skarżący wystąpił do władz o ponowne wszczęcie sprawy, oświadczając, że nie został powiadomiony o wszczęciu postępowania. Utrzymywał, że w przeciwieństwie do ustaleń

postępowania, w sposób ciągły zamieszkiwał w mieszkaniu od 18 maja 1989 roku.

17. Sprawę wszczęto ponownie, a władze wysłuchały wyjaśnień skarżącego i kilku świadków.

18. Skarżący wyjaśnił, że w latach 1994-1998 kilkakrotnie wyjeżdżał do Niemiec w poszukiwaniu dorywczych prac przez okresy trwające zwykle około trzech miesięcy. W 1997 roku, nie było go od marca do maja, a także przez półtora miesiąca od końca sierpnia lub początku września.

19. Władze sprawdziły wize i pieczęcie w paszporcie skarżącego i stwierdziły, że jego pobyty w Niemczech oraz ich długość zostały potwierdzone.

20. Następnie przesłuchano dwóch świadków – K.P. i Z.M. – zgłoszonych przez skarżącego, a także mieszkańców budynku przy ulicy K. Podczas gdy sąsiedzi skarżącego nie potwierdzili jednoznacznie, że na stałe zamieszkiwał w mieszkaniu, powiedzieli, że często go widywali, że otwierał drzwi do mieszkania, pomagał jednemu z sąsiadów w przenoszeniu mebli i odnawiał mieszkanie w kwietniu 1998 roku. Oświadczyli również, że T.B. prowadził bardzo towarzyskie życie i odwiedzało go wielu mężczyzn.

K.P. i Z.M., którzy również byli kolegami zmarłego T.B. i skarżącego, potwierdzili, że mieszkał w mieszkaniu do chwili zgonu T.B.

21. W dniu 31 marca 1999 roku, Prezydent Miasta Szczecina uchylił decyzję z dnia 3 kwietnia 1998 roku i odmówił wykreślenia nazwiska skarżącego z rejestru mieszkańców.

W swojej decyzji, Prezydent Miasta odwołał się do faktu, że w latach 1994-1995, skarżący bez powodzenia usiłował uzyskać prawo do mieszkania kwaterunkowego przy ulicy J., po śmierci pewnego E.B., ustawowego najemcy w 1994 roku (zobacz również punkt 26 poniżej). Zauważono, że w postępowaniu tym skarżący oświadczył, iż mieszkał w mieszkaniu przy ulicy J. od marca 1991 roku, posiadał do niego klucze, przechowywał tam swoje meble i rzeczy osobiste, a po swoim pobycie w Niemczech w 1994 roku, wrócił do mieszkania i odnowił je.

22. Ponadto odnotowano, że skarżący, poproszony o wyjaśnienie braku ścisłości z wcześniej przedstawioną wersją, stwierdził, że jego oświadczenia dotyczące rzekomego zamieszkiwania przy ulicy J. nie były zgodne z prawdą i miały na celu jedynie nabycie prawa do najmu mieszkania przy ulicy J., podczas gdy faktycznie mieszkał on na stałe przy ulicy K. Dodał, że w każdym razie nie mógł przebywać w mieszkaniu na co dzień ze względu na częste pijaństwo T.B. i jego kolegów.

23. Oceniając całokształt faktów, Prezydent Miasta uznał, że zeznania złożone przez świadków zgłoszonych przez skarżącego nie były wiarygodne, ponieważ byli oni jego kolegami, a ponadto nie mieszkali w budynku. Mieszkańcy nie potwierdzili jednoznacznie, że zamieszkiwał on tam od sierpnia 1997 do marca 1998. Jednakże, zważywszy na fakt, że T.B. zmarł 1 kwietnia 1998 roku, że kwestionowana decyzja została wydana 3

kwietnia 1998 roku oraz, że, zgodnie z potwierdzeniem sąsiadów, skarżący mieszkał w mieszkaniu po zgonie T.B. i odnowił je, stało się jasne, że w dniu wydania decyzji, zamieszkiwał on w mieszkaniu. A zatem, pierwotna decyzja nie została wydana na podstawie okoliczności stwierdzonych na dzień jej wydania, a jako taka musiała być uchylona.

C. Postępowanie eksmisyjne

24. W dniu 16 kwietnia 1999 roku, Gmina Szczecin podała skarżącego do Sądu Rejonowego, domagając się jego eksmisji z mieszkania zajmowanego przez zmarłego T.B.

W dniu 27 maja 1999 roku, sąd wydał wyrok zaoczny, uznający roszczenie.

W dniu 18 czerwca 1999 roku, skarżący wystąpił o uchylenie wyroku i oddalenie roszczenia. Sąd przystąpił do wysłuchania dowodów.

25. W dniu 24 maja 2000 roku, sąd wysłuchał zeznań skarżącego. Skarżący oświadczył, że zamieszkiwał z T.B. w mieszkaniu i był tam zameldowany na pobyt stały, podnajmując mieszkanie od T.B. W przedmiotowym czasie, nadal mieszkał w mieszkaniu, płacąc podwójną wartość należnego czynszu, gdyż użytkował mieszkanie bez tytułu prawnego. Poinformował brata T.B. o śmierci T.B., ale nie organizował pogrzebu, gdyż uważał, że powinna się tym zająć rodzina. Rodzina odmówiła udziału w pogrzebie. Prawdopodobnie była żona T.B. zorganizowała pogrzeb.

26. W dniu 2 czerwca 2000 roku, Sąd Rejonowy utrzymał w mocy wyrok zaoczny z dnia 27 maja 1999 roku.

Sąd ustalił następujący stan rzeczy.

Skarżący był zameldowany w mieszkaniu na pobyt stały od 28 maja 1989 roku. Podnajmował jeden pokój od T.B. W dniu 3 kwietnia 1998 roku, jego nazwisko jako stałego najemcy mieszkania zostało wykreślone z rejestru na wniosek T.B. Później zostało ponownie wpisane, po ponownym wszczęciu sprawy (zobacz również punkty 14-23 powyżej).

Skarżący nie zorganizował pogrzebu T.B. T.B. i skarżący kłócili się. Po śmierci T.B., skarżący przeprowadził się do mieszkania przy ulicy K.

Na mocy wyroku wydanego przez Sąd Rejonowy w Szczecinie w dniu 18 lutego 1997 roku, skarżący został eksmitowany z mieszkania przy ulicy J. Skarżący czynił próby przejęcia mieszkania kwaterunkowego przy ulicy J. po śmierci E.B., ustawowego najemcy. W przedmiotowym postępowaniu, oświadczył, że mieszkał przy ulicy J. od 1991 roku. Po egzekucji nakazu eksmisji, opuścił mieszkanie w czerwcu 1998 roku.

Sąd stwierdził następnie, że nawet jeżeli skarżący był zameldowany na pobyt stały w mieszkaniu, fakt ten nie mógł być decydujący, gdyż miał on konsekwencje tylko dla rejestru mieszkańców, a nie dla stosowania ustępu 8

ustawy z 1994 roku określającego ustawowe warunki dla wstąpienia w stosunek najmu (zobacz również punkt 40 poniżej).

W tych okolicznościach, sąd uznał, że skarżący nie miał tytułu prawnego do przedmiotowego mieszkania oraz, że należy wydać nakaz eksmisji.

27. Skarżący złożył odwołanie, argumentując, że sąd pierwszej instancji popełnił błędy co do faktów, w szczególności bezpodstawnie uznał, że skarżący przeniósł się do mieszkania przy ulicy K. dopiero po śmierci T.B. Zarzucał również szereg uchybień proceduralnych oraz dowolną ocenę dowodów.

28. W dniu 14 września 2001 roku, Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpatrzył i odrzucił apelację, powołując się na uzasadnienie przedstawione w wyroku pierwszej instancji.

D. Postępowanie w sprawie wstąpienia w stosunek najmu

29. W dniu 14 lipca 2000 roku, skarżący podał Gminę Szczecin do Sądu Rejonowego, wnosząc o wydanie wyroku orzekającego, że skarżący wstąpił w stosunek najmu po śmierci T.B.

30. Podczas rozprawy, która odbyła się 30 października 2000 roku, adwokat skarżącego oświadczył, że roszczenie było oparte o ustęp 8(1) ustawy o najmie lokali mieszkalnych i dodatkach mieszkaniowych z dnia 2 lipca 1994 roku („Ustawa z 1994 roku”) (zobacz również punkt 40 poniżej) oraz, że na tej podstawie, skarżący miał prawo wstąpić w stosunek najmu jako konkubent T.B., z którym zamieszkiwał wspólnie przez wiele lat i prowadził wspólne gospodarstwo domowe.

31. W dniu 9 listopada 2000 roku, skarżący wystąpił do sądu o dopuszczenie dowodu z przesłuchania 3 świadków, K.P., R.M. i S.B., w celu potwierdzenia, że on oraz T.B. byli przez cały czas w szczególnie bliskich stosunkach.

32. Podczas rozprawy, która odbywała się 22 lutego 2001 roku, sąd odrzucił wniosek i wysłuchał tylko zeznań skarżącego. Uznał, iż fakt, że skarżący zamieszkiwał ze swoim zmarłym partnerem, został już wystarczająco udowodniony na podstawie jego własnych oświadczeń. Skarżący oświadczył przed sądem, że, między innymi, pokrywał koszty związane z prowadzeniem domu, łącznie z opłacaniem czynszu za mieszkanie. Mieszkał w pokoju, a T.B. zajmował kuchnię.

W tym samym dniu, sąd wydał wyrok i odrzucił roszczenie.

33. Sąd Rejonowy ustalił następujący stan faktyczny.

T.B. wynajął przedmiotowe mieszkanie od gminy. Był rozwiedziony i nie pozostawał w żadnym związku. Skarżący i T.B. mieszkali razem od 1986 lub 1987 roku, początkowo w innym mieszkaniu, a później, w 1989 roku, przeprowadzili się do mieszkania objętego sporem. Żyli w związku homoseksualnym. Skarżący ponosił koszty utrzymania domu i płacił czynsz za mieszkanie. Przesłali prowadzić wspólne gospodarstwo domowe na około półtora roku przed śmiercią T.B. i w tym samym czasie skarżący przestał płacić czynsz do gminy.

W 1996 roku, pozwana gmina złożyła wniosek o eksmisję w stosunku do T.B. w związku z zaległościami w zapłacie czynszu.

Po śmierci T.B., skarżący uregulował zaległości w płatności czynszu i wystąpił do pozwanej o zawarcie z nim umowy najmu. Odnowił mieszkanie.

W 1994 roku, skarżący złożył podobny wniosek do pozwanej gminy, zwracając się z prośbą o zawarcie z nim umowy najmu w stosunku do innego mieszkania, najmowanego przez niejakiego E.B., po jego śmierci. Skarżący oświadczył, że mieszkał na stałe w mieszkaniu E.B. przy ulicy J., podczas gdy w mieszkaniu T.B. był jedynie zameldowany na pobyt stały.

34. Ustalenia prawne, w zakresie, w jakim dotyczyły przedmiotowej sprawy, brzmiały:

„Zgodnie z ustępem 8(1) Ustawy z 1994 roku, osoba może wstąpić w stosunek najmu, jeżeli spełnia łącznie następujące cztery warunki: (1) żyła w bliskim związku ze zmarłym najemcą z tytułu pokrewieństwa, przysposobienia lub faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego; (2) zamieszkiwała na stałe z najemcą do czasu jego śmierci; (3) nie zrzekła się tego prawa wobec wynajmującego oraz (4) z chwilą zgonu najemcy nie miała prawa do innego mieszkania.

Skarżący oświadczył, że pozostawał w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim z T.B. Należy to rozpatrywać w świetle sytuacji, która powstała po śmierci T.B.

Do głównych cech faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego (konkubinatu) należy możliwość jego rozwiązania i brak konsekwencji prawnych takiego rozwiązania – gdyż jest to czysto faktyczny związek. Aby związek mógł być uznany za faktyczne wspólne pożycie małżeńskie, muszą istnieć emocjonalne, fizyczne, ale także ekonomiczne więzi między partnerami.

Jednak z zeznań skarżącego wynika, że więź ekonomiczna pomiędzy partnerami została zerwana na około półtora roku przed śmiercią T.B., kiedy to partnerzy przestali prowadzić wspólne gospodarstwo domowe. W konsekwencji, ich związek nie spełniał już warunków faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego.

Przyjmując jednakże nawet, że wszystkie z wyżej wymienionych wymogów dla istnienia faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego istniały, wspólne zamieszkiwanie przez skarżącego i T.B. nie może być uznane za takie pożycie. Faktyczne wspólne pożycie małżeńskie stanowi niezalegalizowany substytut małżeństwa. Zgodnie z polskim prawem, artykuł 1 §1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, związek małżeński może być zawarty wyłącznie między kobietą a

mężczyzną. W konsekwencji, [prawo] uznaje wyłącznie faktyczne związki pomiędzy osobami różnej płci.

Zważywszy powyższe, skarżący nie należy do grupy osób uprawnionych, o których mowa w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku. Wszystkie z wyżej wymienionych czterech wymogów ustępu 8(1) muszą być spełnione łącznie; brak spełnienia nawet jednego z nich sprawia, że nie ma konieczności weryfikowania zgodności z pozostałymi. Przy tej okazji należy dodać, że zważywszy na próby skarżącego, by wstąpić w stosunek najmu w odnośnie [innego] mieszkania, jego pobyt stały w [przedmiotowym] mieszkaniu po śmierci ustawowego najemcy jest wątpliwy.

...”

35. Skarżący złożył odwołanie do Sądu Okręgowego w Szczecinie, wnosząc o uchylenie kwestionowanego wyroku i ponowne rozpatrzenie sprawy lub, ewentualnie, o zmianę wyroku i uznanie jego roszczenia w całości. Wystąpił do Sądu Okręgowego z wnioskiem o dopuszczenie dodatkowych dowodów w celu stwierdzenia faktycznego czasu trwania jego związku z T.B. Ponadto, powołując się na artykuł 390 § 1 Kodeksu postępowania cywilnego, zwrócił się do sądu o wystąpienie do Sądu Najwyższego z następującym pytaniem prawnym:

„Czy sformułowanie „osoba, która zamieszkiwała z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim”, użyte w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku, obejmuje również osobę, która zamieszkiwała z najemcą w związku homoseksualnym, czy tylko osobę, która zamieszkiwała z najemcą w związku heteroseksualnym?”

36. Ewentualnie, skarżący zwrócił się do sądu o wystąpienie, na mocy ustępu 3 ustawy z 1 sierpnia 1997 roku o Trybunale Konstytucyjnym („Ustawa o Trybunale Konstytucyjnym”), do Trybunału Konstytucyjnego z następującym pytaniem prawnym:

„Czy sformułowanie „osoba, która zamieszkiwała z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim”, o którym mowa w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku – jeżeli zostanie zinterpretowane jako obejmujące wyłącznie faktyczne wspólne pożycie małżeńskie kobiety z mężczyzną – jest zgodne z artykułami 32 § 2 i 75 Konstytucji oraz artykułem 14 europejskiej konwencji praw człowieka?”

37. Jeżeli chodzi o główne uzasadnienie odwołania, skarżący argumentował, że Sąd Rejonowy niewłaściwie ustalił okoliczności sprawy, w szczególności dlatego, że uznał, iż skarżący i T.B. przestali prowadzić wspólne gospodarstwo domowe na półtora roku przed śmiercią T.B. wyłącznie na podstawie niepełnych zeznań i odmówił dopuszczenia dowodów z przesłuchać świadków zgłoszonych przez skarżącego w celu wyjaśnienia okoliczności sprawy. Zarzucał również naruszenie rzeczowego prawa cywilnego w wyniku błędnej interpretacji sformułowania „osoba, która zamieszkiwała z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim” jako odnoszące się wyłącznie do wspólnego zamieszkiwania mężczyzny i kobiety.

38. W dniu 1 czerwca 2001, Sąd Okręgowy w Szczecinie rozpatrzył i odrzucił apelację. Uznał, że sąd niższej instancji słusznie przyjął, iż skarżący nie spełnił wymagań określonych w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku. Uzasadnienie w istotnym zakresie brzmiało w sposób następujący:

„W rozpatrywanej sprawie, skarżący uzyskał prawo do wstąpienia w stosunek najmu z tytułu stałego związku homoseksualnego z najemcą.

Z tego względu, ustalenie zakresu obowiązywania sformułowania „osoba, która zamieszkiwała z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim” miało istotne znaczenie dla rozpatrzenia roszczenia.

W przeciwieństwie do argumentacji zawartej w apelacji, Sąd Rejonowy dokonał właściwej interpretacji wyżej wspomnianego sformułowania. Sąd podzielił opinię wyrażoną w uzasadnieniu kwestionowanego wyroku, że przepis prawny zawarty w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku dotyczy osób pozostających w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim, tzn. w faktycznym związku osób różnych płci ze stałymi więzami fizycznymi, emocjonalnymi i ekonomicznymi, podobnymi do więzów panujących w małżeństwie.

Osoba wnosząca apelację nie ma racji twierdząc, że zakres stosowania wyżej wspomnianego przepisu obejmuje również związku homoseksualne. Zgodnie z opinią powszechnie przyjmowaną w naszej literaturze prawnej i orzecznictwie ..., faktyczne wspólne pożycie małżeńskie ma miejsce tylko wówczas, gdy kobieta i mężczyzna zamieszkują razem.

Należy podkreślić, że faktyczne wspólne pożycie małżeńskie różni się od małżeństwa wyłącznie brakiem jego legalizacji. Z tego względu, osobami faktycznie pozostającymi we wspólnym pożyciu małżeńskim mogą być jedynie osoby, które, na mocy prawa polskiego, mogą zawrzeć związek małżeński. Zgodnie z artykułem 1 § 1 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, podstawową zasadą funkcjonowania rodziny w Polsce jest różnica płci przyszłych nupturientów, co oznacza, że zawarcie związku małżeńskiego pomiędzy osobami tej samej płci nie jest dopuszczalne. Uwzględniając fakt, że faktyczne wspólne pożycie małżeńskie stanowi substytut małżeństwa, należy uznać, że jego podmiotami może być wyłącznie kobieta i mężczyzna.

Podczas gdy skarżący ma rację twierdząc, że w piśmiennictwie europejskim koncepcja faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego obejmuje również związki homoseksualne..., zgodnie z ogólnymi zasadami konstrukcji prawa, koncepcje prawne powinny mieć znaczenie przypisywane im w naszym systemie prawnym. W polskim prawie nie uznaje się związków między osobami tej samej płci. Z tego względu, jeżeli przepis prawny (w tym przypadku ustęp 8(1) Ustawy z 1994 roku) dotyczy konsekwencji prawnych pozostawania w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim, nie dotyczy on partnerów pozostających w związkach homoseksualnych, nawet jeżeli mają oni stałe więzy emocjonalne, fizyczne i ekonomiczne.

W przeciwieństwie do argumentów zawartych w apelacji, powyższe rozwiązanie prawne nie ogranicza konstytucyjnej zasady równości w obliczu prawa, która nie ma charakteru absolutnego i wyjątki do której mogą być uzasadnione potrzebą ochrony innych praw. Tak więc, artykuł 18 Konstytucji ... wyraźnie stwierdza, że „małżeństwo jako związek mężczyzny i kobiety, rodzina ... znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej”.

Powyższy przepis stwarza konstytucyjną zasadę ochrony rodziny opierającej się na związku kobiety i mężczyzny. Przepisy traktatów międzynarodowych ratyfikowanych przez Polskę, tzn. artykułu 12 europejskiej konwencji praw człowieka oraz artykułu 23 międzynarodowego paktu praw obywatelskich i politycznych ..., które zapewniają ochronę prawną wyłącznie związkom heteroseksualnym, odpowiadają polskiemu systemowi prawnemu.

Reasumując, Sąd Rejonowy miał rację utrzymując, że skarżący nie należał do grupy osób uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu, o których mowa w ustępie 8 Ustawy z 1994 roku. W okolicznościach sprawy nie było konieczności dopuszczania dowodów mający na celu wykazanie, że skarżący faktycznie zamieszkiwał wspólnie z najemcą oraz że inne warunki wstąpienia w stosunek najmu zostały spełnione. Z tego względu, argumenty [dotyczące odmowy uwzględnienia dowodów w postaci przesłuchania świadków oraz zarzucane błędne ustalenie faktów] są nieuzasadnione.

...

W świetle powyższego, należało odrzucić apelację.

...”

39. Kasacja do Sądu Najwyższego nie była dostępna w tej sprawie.

II. WŁAŚCIWE PRAWO I PRAKTYKA KRAJOWA

A. Wstąpienie w prawo do najmu lokalu mieszkalnego

40. Ustęp 8(1) Ustawy z 1994 roku brzmi:

„1. W razie śmierci najemcy jego zstępni, wstępni, pełnoletnie rodzeństwo, osoby przysposabiające albo przysposobione oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu małżeńskim z najemcą, mieszkający z nim stale do chwili jego śmierci, wstępują w stosunek najmu lokalu oraz nabywają jego uprawnienia i obowiązki związane z tym lokalem, chyba że się tego prawa zrzekną wobec wynajmującego. Nie dotyczy to osób, które w chwili śmierci [pierwotnego] najemcy miały tytuł prawny do zajmowania innego lokalu mieszkalnego.

2. W razie braku osób uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu lub w razie zrzeczenia się przez nie tego prawa, stosunek najmu lokalu wygasa.”

41. Ustawa z 1994 roku została uchylona w dniu 10 lipca 2001 roku. Od tego czasu, zasady regulujące wstąpienie w stosunek najmu zostały uwzględnione w Kodeksie cywilnym.

Zgodnie z ustępem 26(12) ustawy z 2001 roku, wprowadzono nowy artykuł 691 do Kodeksu cywilnego.

Artykuł 691, obowiązujący od 10 lipca 2001 roku, w istotnym zakresie brzmi:

„1. W razie śmierci najemcy lokalu mieszkalnego, w stosunek najmu lokalu wstępują: małżonek niebędący współnajemcą lokalu, dzieci najemcy i jego współmałżonka, inne osoby, wobec których najemca był obowiązany do świadczeń alimentacyjnych, oraz osoba, która pozostawała faktycznie we wspólnym pożyciu z najemcą.”

B. Prawo rodzinne

42. Artykuł 1 § 1 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego brzmi:

„Małżeństwo zostaje zawarte, gdy mężczyzna i kobieta jednocześnie obecni złożą przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenia, że wstępują ze sobą w związek małżeński.”

C. Projekt ustawy o związkach partnerskich osób tej samej płci

43. W 2003 roku, grupa 36 senatorów złożyła do polskiego Senatu projekt ustawy o związkach partnerskich osób tej samej płci. Zgodnie z projektem ustawy, zawarcie związku partnerskiego miało stwarzać prawa podobne do praw wynikających z małżeństwa w odniesieniu do wstępowania w prawa, ubezpieczenia zdrowotnego i społecznego oraz opodatkowania. Po długiej debacie i powodując znaczne kontrowersje w odniesieniu do większości swoich postanowień, projekt ustawy został skierowany do Sejmu pod koniec 2004 roku. Prace nad projektem nie rozpoczęły się w Sejmie, który nie zaczął nawet czytać projektu przez rozwiązaniem Parlamentu w związku z wyborami powszechnymi, jakie odbywały się w 2005 roku. Od tego czasu, nie było podobnych inicjatyw legislacyjnych w Parlamencie.

D. Przepisy konstytucyjne

44. Artykuł 18 Konstytucji, który odnosi się do małżeństwa, brzmi:

„Małżeństwo jako związek kobiety i mężczyzny, rodzina, macierzyństwo i rodzicielstwo znajdują się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej.”

45. Artykuł 32 Konstytucji, który określa zasady równości wobec prawa i braku dyskryminacji, brzmi następująco:

„1. Wszyscy są wobec prawa równi. Wszyscy mają prawo do równego traktowania przez władze publiczne.

2. Nikt nie może być dyskryminowany w życiu politycznym, społecznym lub gospodarczym z jakiejkolwiek przyczyny.”

46. Artykuł 75 Konstytucji, odnoszący się do polityki mieszkaniowej Państwa, brzmi następująco:

„1. Władze publiczne prowadzą politykę sprzyjającą zaspokojeniu potrzeb mieszkaniowych obywateli, w szczególności przeciwdziałają bezdomności, wspierają rozwój budownictwa socjalnego oraz popierają działania obywateli zmierzające do uzyskania własnego mieszkania.

2. Ochronę praw lokatorów określa ustawa.”

47. Artykuł 79 Konstytucji, odnoszący się do skarg konstytucyjnych, w istotnym zakresie brzmi następująco:

„1. Każdy, czyje konstytucyjne wolności lub prawa zostały naruszone, ma prawo, na zasadach określonych w ustawie, wnieść skargę do Trybunału Konstytucyjnego w sprawie zgodności z Konstytucją ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o jego wolnościach lub prawach albo o jego obowiązkach określonych w Konstytucji.”

E. Praktyka Trybunału Konstytucyjnego

1. Wyrok z 1 lipca 2003 (nr P 31/02)

48. W wyroku tym, Trybunał Konstytucyjny wypowiedział się w sprawie pytania prawnego skierowanego przez Sąd Rejonowy w Środzie Śląskiej w związku z toczącym się postępowaniem w sprawie wstąpienia w stosunek najmu. Pytanie dotyczy ewentualnej niezgodności z Konstytucją Ustawy z 2001 roku pod tym względem, że w wyniku uchylecia Ustawy z 1994 roku i jej ustępu 8(1) (zobacz punkty 40-41 powyżej), wprowadziła ona nową listę osób uprawnionych do wstępowania w prawa do najmu po śmierci najemcy, określone w artykule 691 § 1 kodeksu cywilnego (zobacz punkt 41 powyżej). W przeciwieństwie do poprzedniego przepisu, lista nie obejmowała już wnuków najemcy. Trybunał Konstytucyjny orzekł, że zmiana wprowadzona Ustawą z 2001 roku była zgodna z artykułem 2 (państwo prawa) i artykułem 32 (zasada równości wobec prawa i braku dyskryminacji) Konstytucji.

2. Wyrok z 9 września 2003 roku (nr SK 28/03)

49. Wyrok został wydany w wyniku złożenia skargi konstytucyjnej przez pewnego J.B. i D.Cz., zarzucających, że ustęp 8(1) Ustawy z 1994 roku jest niezgodny z szeregiem postanowień konstytucyjnych, łącznie z zasadą społecznej gospodarki rynkowej, ochrony praw majątkowych, równości wobec prawa, zakazu dyskryminacji, ochrony wstępowania w prawa oraz ochrony praw najemców. Wnioskodawca utrzymywał, między innymi, że kwestionowany ustęp naruszał wyżej wspomniane przepisy, ponieważ wykluczał możliwość wstępowania w stosunek najmu zstępnych rodzeństwa zmarłego najemcy, a także wszystkich innych spadkobierców, którzy posiadali tytuł prawny do innych lokali mieszkalnych, co w

konsekwencji ograniczało ich prawa do wstępowania w stosunek najmu w sposób dyskryminujący.

50. Trybunał Konstytucyjny uznał, że ustęp 8(1) ustawy z 1994 roku, w zakresie, w jakim miał zastosowanie w sprawie kwestionowanej przez wnioskodawców, był zgodny z przepisami konstytucyjnymi przez nich powołanymi na poparcie ich wniosku.

F. Orzecznictwo Sądu Najwyższego

51. Sąd Najwyższy, w swoim wyroku z 6 grudnia 2007 roku (nr IV CSK 301/07), rozpatrywał kasację dotyczącą podziału majątku wspólnego nabytego przez parę tej samej płci. Istota orzeczenia dotyczy zasad mających zastosowanie do takiego podziału majątku, które, zdaniem sądu, stanowiły te przepisy Kodeksu cywilnego, które były istotne w kontekście danego związku. Mogą się różnić w zależności od konkretnej sytuacji, charakteru wzajemnych relacji oraz organizacji spraw osobistych i ekonomicznych między partnerami. Podczas gdy sąd jednoznacznie odrzucił możliwość uznania związków osób tej samej płci za „faktyczne pożycie małżeńskie”, nie wykluczył możliwości, że zasady mające zastosowanie do faktycznych związków małżeńskich mogą mieć zastosowanie na zasadzie analogii do roszczeń par tej samej płci w sprawach o podział majątku.

W tym kontekście, Sąd Najwyższy dogłębnie przeanalizował koncepcję prawną faktycznego pożycia małżeńskiego i sformułował wnioski, które w istotnym zakresie brzmiały w sposób następujący:

„[Zasada] ochrony małżeństwa określona w artykule 18 Konstytucji oznacza, że prawnie zalegalizowany związek kobiety z mężczyzną znajduje się pod ochroną i opieką Rzeczypospolitej Polskiej. Ochrona małżeństwa przejawia się, między innymi, w tym, że konsekwencje prawne wynikające z małżeństwa nie mają zastosowania do innych relacji oraz, że wszelka interpretacja lub stosowanie prawa, które prowadziłoby do zrównania innych form wspólnego zamieszkiwania do małżeństwa, jest niedopuszczalne. Uwzględniając konstytucyjną zasadę ochrony małżeństwa oraz fakt, że brak uregulowań prawnych dla związków pozamałżeńskich nie może być uznany za lukę prawną, nie jest dopuszczalne stosowanie przepisów prawa małżeńskiego (łącznie z majątkiem małżeńskim i jego podziałem) – nawet przez analogię – do związków nie będących związkami małżeńskimi, opartych na istnieniu osobistych i ekonomicznych więzi. ...

Polskie prawo nie obejmuje żadnych wszechstronnych ani fragmentarycznych przepisów dotyczących związków pozamałżeńskich o charakterze osobistym lub ekonomicznym i z tego względu są one uznawane za prawnie obojętne związki faktyczne. ...

Uwzględniając brak przepisów prawnych dotyczących pozamałżeńskich związków osobistych i ekonomicznych, w orzecznictwie i literaturze prawniczej opracowano pewne zasady definiowania i traktowania takich związków – nazywanych faktycznymi związkami małżeńskimi. Kryteria dla faktycznego związku

małżeńskiego obejmują, co do zasady, brak formalnych podstaw wspólnego zamieszkiwania, brak ograniczeń dotyczących zakończenia związku, stabilność związku, istnienie wspólnoty w życiu osobistym i ekonomicznym oraz różną płę partnerów. Idea faktycznego związku małżeńskiego opracowana przez orzecznictwo i literaturę prawniczą uznaje różnicę płci partnerów za jeden z jej istotnych elementów.

Ugruntowana tradycja, łącznie z tradycją semantyczną, sprzeciwia się włączeniu do koncepcji faktycznego związku małżeńskiego związków pomiędzy osobami tej samej płci wzorowanymi na związkach heteroseksualnych.”

PRAWO

I. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 6 § 1 KONWENCJI

52. Skarżący zarzucił naruszenie jego prawa do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy zagwarantowanego w art. 6 § 1 Konwencji z tego względu, że podczas postępowania o wstąpienie w stosunek najmu, Sąd Rejonowy odmówił zapoznania się z dowodami z przesłuchania świadków zgłoszonych przez skarżącego w celu stwierdzenia, że żył on w szczególnie bliskim związku ze swoim zmarłym partnerem.

Artykuł 6 § 1 w istotnej części brzmi następująco:

„Przy rozstrzyganiu o prawach i obowiązkach o charakterze cywilnym..., każdy ma prawo do sprawiedliwego ... rozpatrzenia jego sprawy ... przez ... sąd”

53. Trybunał powtarza, że podczas gdy artykuł 6 Konwencji gwarantuje prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy, nie określa żadnych zasad dotyczących dopuszczalności dowodów ani sposobu, w jaki powinny być oceniane, co stanowi sprawę do uregulowania przez prawo krajowe i sądy krajowe (zobacz *García Ruiz p. Hiszpanii* [GC], nr 30544/96, § 28, ECHR 1999-I, z dalszymi odniesieniami).

W przedmiotowej sprawie świadkowie zgłoszeni przez skarżącego mieli złożyć zeznania w celu wykazania „szczególnie bliskich stosunków” pomiędzy skarżącym a zmarłym T.B., okoliczności, którą Sąd Rejonowy uznał za ostatecznie wykazaną na podstawie dowodów przedstawionych przez samego skarżącego. Taka ocena wartości dowodowej zeznań skarżącego została w pełni potwierdzona przez sąd apelacyjny (zobacz punkty 32-33 i 38 powyżej).

Uwzględniając powyższe, Sąd wnioskuje, że odmowa przesłuchania świadków nie wpłynęła na sprawiedliwość procesu uzyskiwania i oceny dowodów. Nie wydaje się również aby naruszyła zasadę równości broni. A zatem, sądy nie przekroczyły marginesu swobody oceny pozostawionego im w takich kwestiach jak dopuszczalność i ocena dowodów.

54. Z powyższego wynika, że ta część skargi jest w sposób oczywisty nieuzasadniona i musi być odrzucona zgodnie z art. 35 §§ 3 i 4 Konwencji.

II. ZARZUT NARUSZENIA ARTYKUŁU 14 KONWENCJI W ZWIĄZKU Z ART. 8

55. Ponadto, skarżący zarzucił, na podstawie art. 14 w związku z art. 8 Konwencji, że polskie sądy, odmawiając mu prawa do wstąpienia w stosunek najmu po śmierci jego partnera, postąpiły w sposób dyskryminujący ze względu na jego orientację seksualną. Artykuł 14 brzmi:

„Korzystanie z praw i wolności wymienionych w niniejszej Konwencji powinno być zapewnione bez dyskryminacji wynikającej z takich powodów jak płeć, rasa, kolor skóry, język, religia, przekonania polityczne i inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, przynależność do mniejszości narodowej, majątek, urodzenie bądź z jakichkolwiek innych przyczyn.”

Artykuł 8 brzmi:

„1. Każdy ma prawo do poszanowania swojego życia prywatnego i rodzinnego, swojego mieszkania i swojej korespondencji.

2. Niedopuszczalna jest ingerencja władzy publicznej w korzystanie z tego prawa z wyjątkiem przypadków przewidzianych przez ustawę i koniecznych w demokratycznym społeczeństwie z uwagi na bezpieczeństwo państwowe, bezpieczeństwo publiczne lub dobrobyt gospodarczy kraju, ochronę porządku i zapobieganie przestępstwom, ochronę zdrowia i moralności lub ochronę praw i wolności osób.”

A. Dopuszczalność

56. Rząd przedstawił 4 zarzuty wstępne. Po pierwsze stwierdził, że skarga jest niezgodna *ratione personae* z postanowieniami Konwencji, ponieważ skarżący nie może uważać się za ofiarę w rozumieniu art. 34. Po drugie, Rząd utrzymywał, że skarżący nie zastosował się do zasady sześciu miesięcy określonej w artykule 35 § 1. Trzeci zarzut dotyczył braku zgodności z zasadą wyczerpania krajowych środków odwoławczych. Po czwarte, Rząd stwierdził, że w każdym razie skarga była niezgodna *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji, ponieważ art. 14 nie miał zastosowania w sprawie.

1. Zarzut Rządu odnośnie zgodności *ratione persone*

(a) Rząd

57. Rząd stwierdził, że skarżący nie mógł być uznany za „ofiara” dla celów artykułu 34 Konwencji, ponieważ nie doświadczył dyskryminacji na tle jego orientacji seksualnej. W szczególności, nie wykazał, że był

faktycznie traktowany w sposób mniej życzliwy niż inne osoby w analogicznej sytuacji. Sądy krajowe oparły swoje postanowienia o przesłanki obiektywne, a mianowicie fakt, że skarżący nie spełnił podstawowego warunku określonego w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku, ponieważ nie mieszkał na stałe z ustawowym najemcą do czasu jego śmierci. Ten sam warunek – który, jako taki, nie mógł być uznany za nierozsądny lub nieuzasadniony – miałby zastosowanie do wszystkich osób, bez względu na ich orientację seksualną.

Reasumując, skarga powinna być odrzucona jako niezgodna *ratione personae* z Konwencją.

(b) Skarżący

58. Skarżący nie zgodził się z argumentami Rządu i utrzymał, że był osobiście i bezpośrednio dotknięty dyskryminacją ze względu na pozostawanie w związku z partnerem tej samej płci oraz swoją orientacją seksualną.

Dodał, że Rząd zdawał się odnosić i opierać swoje argumenty wyłącznie na innym postępowaniu, a nie na tym, którego dotyczyła skarga. Było oczywiste, że w postępowaniu o wstąpienie w stosunek najmu sądy odrzuciły jego wniosek wyłącznie na tej podstawie, że był on w homoseksualnym związku ze zmarłym T.B. Zdaniem sądów fakt ten automatycznie wykluczył go z kręgu osób uprawnionych do wstąpienia w stosunek najmu, bez względu na to, czy spełnił on pozostałe warunki ustawowe.

(c) Ocena Trybunału

59. Trybunał zauważył, że kwestia, czy skarżący doświadczył dyskryminacji w związku z jego orientacją seksualną jest nierozdzielnie związana z oceną, czy zostały poszanowane postanowienia artykułu 14 w konkretnych okolicznościach sprawy.

Dlatego też, Trybunał rozpatrzył zarzut Rządu o niedopuszczalności skargi ze względu na niezgodność *ratione personae* razem z meritum skargi.

2. Zarzut Rządu dotyczący zgodności z zasadą sześciu miesięcy

(a) Rząd

60. Rząd utrzymywał również, że skarga powinna być odrzucona ze względu na brak jej zgodności z zasadą sześciu miesięcy określoną w artykule 35 § 1 Konwencji. Rząd zwrócił uwagę Trybunału na fakt, że końcowe postanowienie w postępowaniu o wstąpienie w stosunek najmu zostało wydane przez Sąd Okręgowy w Szczecinie w dniu 1 czerwca 2001

roku, podczas gdy wniosek został złożony w dniu 18 grudnia 2001 roku, a zatem poza wymaganym terminem.

(b) Skarżący

61. Skarżący wyjaśnił, że jego adwokat złożył formalną skargę do Trybunału w Strasburgu już 23 sierpnia 2001 roku, a następnie otrzymał informację z Kancelarii o konieczności uzupełnienia skargi w terminie sześciu tygodni. Kancelaria poinformowała go również, że uchybienie temu obowiązkowi może wpłynąć na bieg sześciomiesięcznego okresu, o którym mowa w artykule 35 § 1 Konwencji. Zastosował się do wyznaczonego terminu i w dniu 18 grudnia 2001 roku należycie wypełnił formularz skargi, który otrzymał z Kancelarii. Tego samego dnia został on wysłany.

Zastosował się zatem do zasady sześciu miesięcy. Wystąpił do Trybunału o oddalenie zarzutu Rządu jako bezpodstawnego.

(c) Ocena Trybunału

62. Artykuł 35 § 1 w istotnym zakresie brzmi:

„Trybunał może rozpoznać sprawę ... w ciągu sześciu miesięcy od daty podjęcia ostatecznej decyzji.”

(i) Stosowane zasady

63. Celem sześciomiesięcznego terminu na gruncie z art. 35 § 1 jest zachowanie pewności prawa, poprzez zapewnienie, że sprawy dotyczące naruszeń Konwencji są rozpatrywane w rozsądnym czasie oraz, że decyzje podjęte w przyszłości nie mogą być w sposób ciągły podważane. Wyznacza on granice czasowe nadzoru sprawowanego przez organy Konwencji i wskazuje zarówno jednostkom, jak i władzy państwowej okres, po upływie którego nadzór taki już nie jest możliwy (zobacz, między innymi, *Varnava i Inni p. Turcji* [GC], nr 16064/90; 16065/90; 16066/90; 16068/90; 16069/90; 16070/90; 16071/90; 16072/90 i 16073/90, §§ 156 et seq., ECHR 2009-...; oraz *Walker p. Wielkiej Brytanii* (dec.), nr 34979/97, ECHR 2000-I).

64. Ostateczną decyzją do niniejszego celu jest decyzja podjęta w procesie wyczerpywania skutecznych krajowych środków odwoławczych istniejących w stosunku do skarg wnoszonych przez skarżącego (ibid; zobacz również *Devine p. Wielkiej Brytanii* (dec.) nr 35667/02, 1 lutego 2005; oraz *Chalkley p. Wielkiej Brytanii* (dec.), nr 63831/00, 26 września 2002, z dalszymi odniesieniami).

Zgodnie z ugruntowaną praktyką, za datę wpłynięcia skargi Trybunał uznaje datę pierwszego pisma wyrażającego intencję złożenia skargi oraz wskazującego na charakter tej skargi. Jednakże w przypadku, gdy następuje istotna przerwa zanim skarżący przekaże dalsze informacje o swojej zamierzonej skardze lub zanim zwróci formularz skargi, wówczas Trybunał może zbadać konkretne okoliczności sprawy w celu stwierdzenia, która data

powinna być uznana za datę wpłynięcia w celu obliczenia biegu okresu sześciu miesięcy, o których mowa w artykule 35 Konwencji (zobacz *Chalkley*, cytowany powyżej).

(ii) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

65. W niniejszej sprawie, pierwsze pismo od skarżącego było opatrzone datą 23 sierpnia 2001 roku. Zgodnie ze stemplem pocztowym na kopercie dołączonej do akt sprawy, zostało wysłane do Trybunału tego samego dnia listem poleconym. W piśmie tym, łącznie z kopiami wyroków wydanych w kwestionowanym postępowaniu, skarżący zawarł streszczenie przebiegu procesu i jednoznacznie wyraził swoją intencję złożenia w związku z tym skargi w Trybunale. Podczas gdy początkowo powoływał się tylko na artykuł 6 Konwencji, oświadczył, między innymi, że w konsekwencji wyroków sądów krajowych „doświadczył ewidentnej dyskryminacji na tle jego preferencji seksualnych”.

66. W dniu 19 listopada 2001 roku, Kancelaria przesłała skarżącemu pismo, występując do niego o wypełnienie formularza skargi Trybunału oraz o poinformowanie Trybunału, czy złożył skargę konstytucyjną. Wyznaczono mu w tym celu termin sześciu tygodni i poinformowano go, że opóźnienie może wpłynąć na określenie daty wpłynięcia skargi. W dniu 18 grudnia 2001 roku, skarżący złożył formularz skargi, powołując się na artykuł 6 oraz artykuł 14 Konwencji, a także dodając, że nie składał skargi do Trybunału Konstytucyjnego. Formularz wysłał tego samego dnia, bez opóźnienia. Wpłynął do Kancelarii w dniu 3 stycznia 2002 roku.

67. Zważywszy powyższe, Trybunał konkluduje, że skarżący dotrzymał terminu sześciu miesięcy określonego w artykule 35 § 1 oraz, że zarzut Rządu winien być oddalony.

3. Zarzut Rządu dotyczący wyczerpania krajowych środków odwoławczych

(a) Rząd

68. Następnie Rząd wystąpił o odrzucenie skargi ze względu na brak wyczerpania krajowych środków odwoławczych, ponieważ skarżący nie złożył skargi konstytucyjnej zgodnie z artykułem 79 ust. 1 Konstytucji, czyli nie skorzystał ze środka odwoławczego dostępnego mu w dniu składania skargi do Trybunału.

Na poparcie swojego stanowiska, Rząd oświadczył, że kwestia zgodności z Konstytucją ustępu 8 ust. 1 Ustawy z 1994 roku – która stanowiła podstawę prawną krajowych wyroków odrzucających wnioski skarżącego o wstąpienie w stosunek najmu – została zbadana przez Trybunał Konstytucyjny w dwóch sprawach dotyczących kategorii osób uprawnionych do wstępowania w stosunek najmu.

W pierwszym z tych wyroków, ogłoszonym w dniu 1 lipca 2003 roku (sygn. P 31/2002), trybunał uznał, że wykluczenie wnuka najemcy z prawa do wstąpienia w stosunek najmu nie naruszało Konstytucji (zobacz również punkt 48 powyżej).

W drugim, wydanym w dniu 9 września 2003 roku (sygn. SK 28/03), Trybunał Konstytucyjny utrzymywał, że ustęp 8 ust. 1, w zakresie, w jakim wykluczał rodzeństwo najemcy z prawa do wstępowania w stosunek najmu, nie był sprzeczny z Konstytucją (zobacz również punkt 49 powyżej).

69. W konsekwencji, nie istniały żadne przeszkody, by skarżący wystąpił do Trybunału Konstytucyjnego z pytaniem dotyczącym interpretacji sformułowania „osoby, która zamieszkiwała z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu”, jeżeli faktycznie uważał, że przyczyną odrzucenia jego roszczenia była niewłaściwa interpretacja przez sąd krajowy art. 8 ust.1 Ustawy z 1994 roku, a nie fakt, że nie zamieszkiwał z E.B. do czasu jego śmierci.

W świetle powyższego, Rząd zwrócił się do Trybunału o odrzucenie skargi w związku z brakiem wyczerpania krajowych środków odwoławczych.

(b) Skarżący

70. Skarżący sprzeciwił się i argumentował, że skarga konstytucyjna nie zapewniłaby mu zadośćuczynienia możliwego na mocy artykułu 35 § 1 Konwencji. Po pierwsze, zgodnie z polskim prawem, skarga konstytucyjna stanowi wyjątkowy środek odwoławczy. Po drugie, jej zakres stosowania ogranicza się do stwierdzenia, że dany przepis prawny jest niezgodny z Konstytucją, a wnosząc taką skargę, osoba nie może uzyskać orzeczenia, że jej prawa lub wolności zostały naruszone. W konsekwencji, nawet skuteczna skarga konstytucyjna nie mogłaby doprowadzić do uchylecia zakwestionowanego ostatecznego wyroku.

W każdym razie, poczynił nieudaną próbę podniesienia kwestii dyskryminacji przed Trybunałem Konstytucyjnym, występując do sądu apelacyjnego o zadanie pytania prawnego dotyczącego interpretacji sformułowania „faktyczne wspólne pożycie małżeńskie”.

Skarżący wystąpił do Trybunału o odrzucenie zarzutu Rządu.

(c) Ocena Trybunału

71. Artykuł 35 § 1 w istotnym zakresie brzmi:

„Trybunał może rozpoznać sprawę dopiero po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych, przewidzianych prawem wewnętrznym, zgodnie z powszechnie uznanymi zasadami prawa międzynarodowego...”

(i) Obowiązujące zasady

72. Zasada wyczerpania krajowych środków odwoławczych, zawarta w artykule 35 § 1 Konwencji wymaga, by skarżący skorzystał ze środków odwoławczych dostępnych mu i wystarczających dla zapewnienia zadośćuczynienia w stosunku do zarzucanych naruszeń. Istnienie przedmiotowych środków musi być wystarczająco pewne nie tylko w teorii, ale również w praktyce, gdyż inaczej nie będą spełniały one wymogu dostępności i skuteczności (zobacz, między innymi, *Akdivar i Inni p. Turcji*, wyrok z 16 września 1996, *Raporty z wyroków i postanowień* 1996-IV, § 65).

Celem tej zasady jest zapewnienie Państwom Stronom możliwości naprawienia naruszeń w ramach ich własnych systemów prawnych, zanim odpowiedzą za swoje czyny przed organami międzynarodowymi. Jednakże, pomimo iż artykuł 35 § 1 wymaga, by skargi, które następnie mają być wniesione przed Trybunał, były najpierw składane do właściwego krajowego organu, nie wymaga on korzystania ze środków, które są nieadekwatne lub nieskuteczne (zobacz *Egmez p. Turcji* nr 30873/96, ECHR 2000-XII, §§ 65 et seq).

Wreszcie, artykuł 35 § 1 musi być stosowany z pewną dozą elastyczności i bez zbędnego formalizmu. Oznacza to, między innymi, że Trybunał winien w realistyczny sposób uwzględnić nie tylko fakt istnienia formalnych środków odwoławczych w systemie prawnym danego Umawiającego się Państwa, ale również ogólny prawny i polityczny kontekst, w którym one funkcjonują, a także osobiste okoliczności skarżących (zobacz *Akdivar i Inni*, cytowany powyżej, § 69).

(ii) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

73. W niniejszej sprawie, Rząd, na poparcie swojego zarzutu, powołał się na dwa wyroki Trybunału Konstytucyjnego dotyczące zgodności z Konstytucją art. 8 ust. 1 Ustawy z 1994 roku pod tym względem, że ograniczał on krąg osób uprawnionych do wstępowania w stosunek najmu, wyłączając pewnych krewnych zmarłego najemcy oraz osoby posiadające tytuł prawny do innego lokalu mieszkalnego. Pierwszy wyrok został wydany w sprawie pytania prawnego zgłoszonego przez sąd cywilny, a drugi zapadł w sprawie skargi konstytucyjnej. W obydwu przypadkach stwierdzono, że przepis był zgodny z Konstytucją (zobacz punkty 48-49 powyżej).

74. Trybunał nie może spekulować, czy ten sam wniosek miałby zastosowanie w okolicznościach sprawy skarżącego, w której wszakże kwestią do ustalenia nie było *per se* wykluczenie z kręgu ustawowych następców prawnych, lecz interpretacja konkretnego sformułowania prawnego. Sformułowanie to – „osoba zamieszkująca z najemcą w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim” – było, a najwyraźniej nadal jest, niezmiennie interpretowane przez polskie sądy jako obejmujące

wyłącznie związki heteroseksualne. Taka stała i ugruntowana interpretacja wynika nie tylko z powodów cytowanych przez sądy cywilne rozpatrujące roszczenie skarżącego w danym czasie, ale również z jednoznacznych oświadczeń Sądu Najwyższego zawartych w jego wyroku z dnia 6 grudnia 2007 roku, wydanym niemal sześć lat po wystąpieniu zdarzeń stanowiących podstawę dla niniejszej skargi. W wyroku tym, Sąd Najwyższy nie pozostawia żadnych wątpliwości, że sformułowanie „faktyczne wspólne pożycie małżeńskie” dotyczy wyłącznie par różnej płci (zobacz punkt 51 powyżej).

Zważywszy na ogólny kontekst prawny i polityczny dotyczący związków tej samej płci w Polsce (zobacz punkty 43 i 51 powyżej), Trybunał nie jest przekonany, że skarżący, wnosząc skargę konstytucyjną sformułowaną w sposób zasugerowany przez Rząd (zobacz punkt 69 powyżej), faktycznie odniósłby sukces uzyskując interpretację przedmiotowego sformułowania, która stałaby w sprzeczności z interpretacją ugruntowaną w polskim orzecznictwie i literaturze prawniczej.

75. Jakkolwiek jest to słuszne, w sprawie występuje inny aspekt, który wydaje się być pominięty przez Rząd, a mianowicie fakt, że skarżący, w swojej apelacji przeciwko wyrokowi sądu pierwszej instancji, chciał wystąpić o interpretację wyrażenia „faktyczne wspólne pożycie małżeńskie” poprzez wystosowanie pytania prawnego do Sądu Najwyższego (zobacz punkt 35 powyżej). Ewentualnie, wystąpił do Sądu Okręgowego o uzyskanie orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego w kwestii, czy gdyby termin ten był rozumiany jako obejmujący wyłącznie partnerów heteroseksualnych, byłby zgodny z, między innymi, artykułem 32 § 2 Konstytucji zabraniającym dyskryminacji (zobacz punkty 36 i 70 powyżej). Jednakże, obydwa wnioski zostały odrzucone. Sąd Okręgowy, mimo iż uznał, że interpretacja tego terminu miała „istotne znaczenie dla rozpatrzenia roszczenia”, nie uznał za stosowne wyjaśnienia jego znaczenia i dokonania samodzielnej jego interpretacji w kontekście właściwych przepisów konstytucyjnych (zobacz punkt 38 powyżej).

A zatem, w okolicznościach niniejszej sprawy, nie można powiedzieć, że skarżący nie przedstawił istoty swojej skargi związanej z Konwencją władzom krajowym zgodnie z wymogiem artykułu 35 § 1 (zobacz punkt 71 powyżej). Dlatego zarzut Rządu powinien być odrzucony.

4. Zarzut Rządu dotyczący zgodności ratione materiae

(a) Rząd

76. Rząd oświadczył ponadto, że artykuł 14 Konwencji nie ma zastosowania w sprawie. Przepis ten, zgodnie z tym, co Trybunał potwierdzał przy wielu okazjach, nie funkcjonuje niezależnie i może być powoływany wyłącznie w związku z naruszeniem innych praw. Skarżący powołał się na artykuł 14 w zbiegu z artykułem 8. Jednakże przedmiot

niniejszej sprawy, która dotyczy prawa do wstąpienia w stosunek najmu, nie podlega zakresowi artykułu 8 § 1, który odnosi się do czterech elementów: „życia prywatnego”, „życia rodzinnego”, „domu” oraz „korespondencji”.

77. W tym kontekście, Rząd mocno polegał na ustaleniach dokonanych przez sądy krajowe w postępowaniu eksmisyjnym (zobacz punkty 24-28 powyżej). Rząd podkreślał, że ustalono, iż T.B. wynajmował lokal mieszkalny od Gminy Szczecin oraz, że skarżący podnajmował jeden pokój w tym lokalu. Świadkowie potwierdzili przed Sądem Rejonowym, że T.B. oraz skarżący mieli pełen napięć związek i często kłócili się. T.B. wystąpił nawet o skreślenie nazwiska skarżącego jako osoby zameldowanej na pobyt stały z rejestru mieszkańców i chciał eksmitować skarżącego z mieszkania. Na około półtora roku przed śmiercią T.B. przestali prowadzić wspólne gospodarstwo domowe. Skarżący nie zorganizował pogrzebu.

78. Na podstawie tych faktów, Rząd doszedł do wniosku, że skarżący i T.B. nie byli w bliskich stosunkach, które można byłoby uznać za formę „życia rodzinnego”. Nie prowadzili nawet wspólnego gospodarstwa domowego, a skarżący przeniósł się do mieszkania po śmierci T.B.

Ponadto, skarżący próbował wstąpić w stosunek najmu innego lokalu mieszkalnego przy ulicy J. po śmierci jego ustawowego najemcy, E.B., twierdząc, że znajdował się w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim ze zmarłym. To, zdaniem Rządu, wykluczało możliwość, że skarżący był w takim samym związku z T.B.

79. Stosunki między skarżącym a T.B. miały jedynie charakter umowny, gdyż opierały się na umowie podnajmu, którą zawarli, a w konsekwencji nie miały w sobie elementów „życia prywatnego” w rozumieniu artykułu 8 Konwencji; a zatem, przepisu tego nie można odczytywać jako chroniącego relacje między wynajmującymi a najemcami.

Skarżący nie może również domagać się ochrony z tytułu artykułu 8 gwarantującego taką ochronę „domowi”, zgodnie z definicją Trybunału. Powołując się na orzecznictwo Komisji, w szczególności na sprawę *Gillow p. Wielkiej Brytanii* (nr 9063/80; decyzja Komisji z dnia 9 grudnia 1982 roku, D.R. 31, str. 76), Rząd podkreślił, że nawet jeżeli osoba posiada dom, fakt ten nie wystarcza sam w sobie, by uznać go za „dom” dla celów artykułu 8, jeżeli faktycznie osoba nigdy tam nie zamieszkiwała. Podczas postępowania eksmisyjnego, skarżący oświadczył, że mieszkał przy ulicy J. i opuścił to mieszkanie dopiero w czerwcu 1998 roku, kiedy doszło w stosunku do niego do egzekucji nakazu eksmisji.

80. Stwierdzając, że skarga wniesiona skarżącego dotycząca dyskryminacji nie mieści się w katalogu praw gwarantowanych przez art. 8, i że brak jest koniecznego związku z jakimś innym naruszeniem Konwencji o charakterze materialnym, Rząd wystąpił do Trybunału o stwierdzenie, że artykuł ten nie ma zastosowania i do odrzucenia skargi jako niezgodnej *ratione materiae* z postanowieniami Konwencji.

(b) Skarżący

81. Skarżący sprzeciwił się tej argumentacji, utrzymując, że okoliczności jego sprawy były objęte zakresem stosowania artykułu 8 Konwencji. Podkreślił, że Rząd ponownie nie przedstawił swoich argumentów w oparciu o fakty stanowiące podstawę skargi. W zamian za to, odniósł się do innego postępowania, które nie miało związku ze skargą o dyskryminację w sferze życia prywatnego. W zaskarżonych postępowaniach sądy nie rozpatrywały okoliczności badanych w innych sprawach, lecz koncentrowały się tylko na jednej kwestii, tzn. na fakcie, że utrzymywał on homoseksualne stosunki z T.B. W opinii sądów, było to wystarczające, by wyłączyć go z prawa do wstąpienia w stosunek najmu, bez względu na to, czy spełnił pozostałe warunki ustawowe. Zgodności z tymi pozostałymi warunkami, jak stwierdził sąd, nie było potrzeby analizować.

Skarżący wystąpił do Trybunału o odrzucenie zarzutu Rządu.

(c) Ocena Trybunału*(i) Obowiązujące zasady*

82. Artykuł 14 uzupełnia jedynie inne materialne przepisy Konwencji i Protokołów. Nie funkcjonuje niezależnie, gdyż ma skutek wyłącznie w stosunku do „praw i wolności” zagwarantowanych przez te przepisy. Mimo, że zastosowanie art. 14 nie przesądza o naruszeniu jednego lub więcej takich przepisów, a w tym sensie jest on autonomiczny, nie można go zastosować, chyba okoliczności sprawy wchodzą w zakres jednego lub więcej przepisów (zobacz, między innymi, *Odièvre p. Francji* [GC], nr 42326/98, § 54, ECHR 2003-III; oraz *Karner p. Austrii* [GC], nr 40016/98, § 32, ECHR 2003-IX).

(ii) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

83. Trybunał zauważa, że skarga skarżącego odnosi się do interpretacji i zastosowania w jego sprawie terminu prawnego “faktyczne wspólne pożycie małżeńskie” przez sądy polskie w sposób powodujący różnicę traktowania związków heteroseksualnych i homoseksualnych w odniesieniu do wstępowania w stosunek najmu po śmierci partnera (patrz punkty 29-38, 51 i 55 powyżej).

Bez wątpienia, orientacja seksualna, jeden z najbardziej intymnych elementów prywatnego życia osoby, znajduje się pod ochroną artykułu 8 Konwencji (zobacz *Smith i Grady p. Wielkiej Brytanii* nr 33985/96 i 33986/96, §§ 71 i 89, ECHR 1999-VI; *S.L. p. Austrii* nr 45330/99, § 37, ECHR 2003-I; oraz *Salgueiro da Silva Mouta p. Portugalii* nr 33290/96, §§ 23 i 28, ECHR 1999-IX).

84. Ponadto, pomijając kwestię, czy skarżący, jak utrzymuje, zamieszkiwał w lokalu mieszkalnym z chwilą śmierci T.B., czy też, jak

twierdzi Rząd, mieszkał w tym czasie gdzie indziej (zobacz punkty 11-13 powyżej), niekwestionowany jest fakt, że był zameldowany przez władze na pobyt stały pod tym adresem co najmniej od maja 1989 roku i mieszkał tam w czasie, gdy toczyło się postępowanie o wstąpienie w stosunek najmu (zobacz punkty 6, 23 i 38). A zatem, okoliczności sprawy dotyczą również prawa do poszanowania „domu” w rozumieniu art. 8 (zobacz *Karner*, cytowany powyżej, § 33).

85. W świetle powyższego, Trybunał stwierdza utrzymuje, że artykuł 14 Konwencji ma zastosowanie w niniejszej sprawie i odrzuca zarzut Rządu dotyczący zgodności *ratione materiae*.

W konsekwencji orzeka, że skarga jest dopuszczalna.

B. Meritum sprawy

1. Oświadczenia stron

(a) Skarżący

86. Skarżący oświadczył, że jego orientacja homoseksualna stanowiła jedyną podstawę, na jakiej odmówiono mu prawa do wstąpienia w stosunek najmu lokalu mieszkalnego, w którym zamieszkiwał ze zmarłym T.B. Odmówiono mu statusu osoby, która pozostawała w faktycznym wspólnym pożyciu małżeńskim, jedynie ze względu na fakt, że partnerzy tworzyli związek tej samej płci. W przeciwieństwie do heteroseksualnych partnerów tworzących związek na podstawie prawa powszechnego, którzy w danym czasie mieli prawo do wstępowania w stosunek najmu, związki homoseksualne zostały wyłączone z tego prawa na podstawie ugruntowanej i jednoznacznej interpretacji pojęcia „faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego”, które ma obejmować jedynie związki osób różnych płci. Z tego powodu, sądy, ustalając, że skarżący i T.B. pozostawali w związku homoseksualnym, nie dały mu nawet szansy na udowodnienie spełnienia pozostałych ustawowych warunków określonych w art. 8 ust.1 Ustawy z 1994 roku.

87. Odnosząc się do argumentu Rządu, że w trakcie postępowania eksmisyjnego prowadzonego przeciwko niemu nie wspomniał on, że zamieszkiwał wspólnie ze zmarłym T.B., a stwierdził, że podnajmował od niego pokój (zobacz punkt 88 poniżej), skarżący oświadczył, że takie zeznanie z jego strony naraziłoby go na ostracyzm, kpiny i uprzedzenia i z tego względu wolał nie omawiać swojej orientacji seksualnej publicznie. Dodał, że polskie społeczeństwo nie jest liberalne pod tym względem.

Ponadto, podkreślił, że jego skarga dotyczyła sposobu, w jaki sądy rozpatrzyły jego roszczenie o wstąpienia w stosunek najmu, a nie innego postępowania, które Rząd postanowił wykorzystać i podkreślić przez

Trybunałem w celu obrony swojego stanowiska. Dodał, że rozpatrywanie jego sprawy powinno ograniczać się do przedmiotu skargi, a nie powinno rozciągać się na inne sprawy.

Skarżący podsumował, że był ewidentnie ofiarą dyskryminacji ze względu na swoją orientację seksualną i zwrócił się do Trybunału o uznanie naruszenia artykułu 14 w zbiegu z artykułem 8 Konwencji.

(a) Rząd

88. Rząd rozpoczął od przywołania ustaleń poczynionych przez sądy w trakcie postępowania eksmisyjnego oraz końcowego wyniku sprawy. W postępowaniu tym, skarżący oparł swoją obronę o fakt, że rzekomo podnajmował pokój w lokalu mieszkalnym T.B. Nie odnosił się do swojej orientacji seksualnej ani do homoseksualnego współżycia z T.B. W dniu 2 czerwca 2000 roku, Sąd Rejonowy podtrzymał wyrok wydany zaocznie i nakazano skarżącemu opuszczenie mieszkania. Powziąwszy wiedzę o negatywnym wyniku postępowania, postanowił zmienić linię swojej argumentacji i, w konsekwencji, w swoim pozwie z 14 lipca 2000 roku, zaczął dowodzić, że zamieszkiwał wspólnie z T.B. oraz, że przez wiele lat prowadzili oni wspólne gospodarstwo domowe.

89. Wracając do zaskarżonego postępowania, Rząd powołał się na ustawowe warunki dotyczące wstąpienia w stosunek najmu, określone w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku, i podkreślił, że bliskie stosunki z najemcą wynikające z więzów krwi, adopcji lub faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego stanowią jeden z czterech wymogów, które muszą być spełnione łącznie. Przepis ten, między innymi, wymaga ponadto, by wnioskodawca wykazał, że na stałe zamieszkiwał z najemcą do chwili jego śmierci.

W postępowaniu krajowym ustalono, że skarżący mieszkał na stałe w mieszkaniu E.B. przy ulicy J., a w lokalu mieszkalnym T.B. był jedynie zameldowany na pobyt stały. A zatem, skarżący, który nie spełnił warunku stałego zamieszkiwania w T.B. i nie nawiązał z nim żadnych bliższych stosunków, nie spełnił pozostałych kryteriów określonych w ustępie 8(1). W związku z powyższym, jego wniosek został odrzucony. Te same zasady zostałyby zastosowane w przypadku osoby heteroseksualnej ubiegającej się o wstąpienie w stosunek najmu w takich okolicznościach. A zatem, okoliczności sprawy nie ujawniły żadnego elementu dyskryminacji w stosunku do skarżącego.

90. Następnie Rząd odniósł się do sprawy *Karner p. Austrii* (cytowanej w punkcie 82 powyżej), wyrażając pogląd, że wyrok nie miał żadnego znaczenia dla skargi skarżącego, gdyż był oparty o okoliczności zupełnie inne niż w przypadku niniejszej sprawy.

Po pierwsze, w przeciwieństwie do skarżącego, Pan Karner zamieszkiwał ze swoim partnerem, pozostawał z nim w związku homoseksualnym i prowadzili wspólne gospodarstwo domowe. Po drugie,

życie pana Karnera koncentrowało się w lokalu mieszkalnym jego partnera; w konsekwencji, mógł w sposób uzasadniony ubiegać się o ochronę „domu” na mocy artykułu 8 Konwencji. Skarżący, z drugiej strony, twierdził, że jego życie koncentrowało się w mieszkaniu E.B., a nie T.B. Po trzecie, w sprawie *Karnera*, wniosek skarżącego o wstąpienie w stosunek najmu nie został uznany, nawet mimo iż spełnił on wszystkie warunki ustawowe, podczas gdy skarżący w niniejszej sprawie nie spełnił istotnych przesłanek, gdyż nie zamieszkiwał z T.B. do czasu jego śmierci, a ich związek nie nosił znamion faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego.

W konkluzji, Rząd wystąpił do Trybunału o uznanie, że nie nastąpiła dyskryminacja w niniejszej sprawie, a w konsekwencji, nie nastąpiło naruszenie artykułu 14 w zbiegu z artykułem 8 Konwencji.

2. Ocena Trybunału

(a) Zasady wynikające z orzecznictwa Trybunału

91. W korzystaniu z praw i wolności zagwarantowanych przez Konwencję, artykuł 14 zapewnia ochronę przed nierównym traktowaniem, bez obiektywnego i uzasadnionego usprawiedliwienia, osób pozostających w podobnej sytuacji (zobacz, między innymi, *Odièvre*, cytowany powyżej, §55; *Salgueiro Da Silva Mouta*, cytowany powyżej, § 29).

Nie każda różnica w traktowaniu sprowadza się do naruszenia tego przepisu; a zatem, Umawiające się Państwa korzystają z marginesu swobody oceny, czy i w jakim zakresie różnice w sytuacjach, które pod innym względem są podobne, uzasadniają różne traktowanie wobec prawa. Dla celów artykułu 14, konieczne jest ustalenie, że nie istnieje obiektywne i uzasadnione usprawiedliwienie kwestionowanego rozróżnienia, co oznacza, że nie służy ono „prawowitemu celowi” lub, że brak jest „uzasadnionej proporcjonalności pomiędzy zastosowanymi środkami a celem, jaki chce się osiągnąć” (zobacz *Sheffield i Horsham p. Wielkiej Brytanii*, 30 lipca 1998, §75, *Raporty z wyroków i postanowień 1998-V*; *E.B. p. Francji* [GC], nr 43546/02, § 91, ECHR 2008-...; oraz *Karner*, cytowany powyżej, § 37).

92. Orientacja seksualna jest pojęciem objętą art. 14. Co więcej, jeżeli dane zróżnicowanie odnosi się do tej intymnej i wrażliwej sfery życia prywatnego jednostki, szczególnie ważne powody muszą być podniesione przed Trybunałem dla uzasadnienia zaskarżonych środków. Jeżeli różnica traktowania opiera się o względy takie jak płeć czy orientacja seksualna, margines swobody oceny zapewniony Państwu jest wąski, i w sytuacjach takich zasada proporcjonalności nie wymaga jedynie, by wybrany środek był generalnie odpowiedni do realizacji danego celu, ale musi również zostać wykazane, że był on konieczny w danych okolicznościach. Jeżeli zatem powody przedstawione jako uzasadnienie różnicy w traktowaniu były oparte wyłącznie na orientacji seksualnej skarżącego, oznacza to dyskryminację w świetle Konwencji (zobacz *E.B.*, cytowany powyżej, §§

91 i 93; *S.L.*, cytowany powyżej, § 37, ECHR 2003-I; *Smith i Grady*, cytowany powyżej, §§ 89 i 94; oraz *Karner*, cytowany powyżej, §§ 37 i 41).

(b) Zastosowanie powyższych zasad w niniejszej sprawie

(i) Zakres sprawy postawionej przed Trybunałem

93. W swoich argumentach i konkluzjach dotyczących zarzutu naruszenia Konwencji, strony odnosiły się do różnego postępowania. Rząd zasadniczo powoływał się na ustalenia dokonane przez sądy w postępowaniu eksmisyjnym, wskazując, że w tej sprawie skarżący przedstawił inny obraz swoich relacji z T.B. i czasów, gdy rzekomo mieszkali razem. Rząd wykazał ponadto szereg nieścisłości w zeznaniach skarżącego, stwierdzając, że w każdej sprawie jego oświadczenia różniły się w zależności od dochodzonych roszczeń (zobacz punkty 76-80 i 88-90 powyżej). Skarżący, ze swojej strony, wystąpił do Trybunału o ograniczenie rozpatrywania sprawy do postępowania o wstąpienie w stosunek najmu, które stanowiło przedmiot jego skargi (zobacz punkty 58, 81 i 87 powyżej).

94. Trybunał zgadza się z Rządem, że pewne oświadczenia dotyczące charakteru i czasu trwania związku skarżącego z T.B. oraz jego zamieszkiwania w lokalu mieszkalnym T.B., jakie składał przed sądami krajowymi i władzami administracyjnymi w trzech odrębnych postępowaniach opisanych powyżej (zobacz punkty 14-38 powyżej), są sprzeczne i niespójne. Jednakże, rolą Trybunału nie jest zastępowanie sądów krajowych w ich ocenie dowodów w tych sprawach i stwierdzanie, które części zeznań skarżącego w każdej sprawie powinny być uznane za wiarygodne, które za wątpliwe, a które za pozbawione wartości dowodowej (zobacz punkt 53 powyżej). Kwestia postawiona przed Trybunałem nie dotyczy tego, który z sądów w dwóch równoległych postępowaniach o eksmisję oraz o wstąpienie w stosunek najmu poczynił właściwe ustalenia faktów i dokonał właściwej oceny przedstawionego mu materiału, lecz tego, czy kwestionowany wyrok wydany na podstawie faktów ustalonych w trakcie postępowania został wydany w poszanowaniu standardów określonych w art. 14 Konwencji.

(ii) Zgodność z artykułem 14

95. Orzeczenie Sądu Rejonowego w Szczecinie znajduje podstawę prawną w ustępie 8(1) Ustawy z 1994 roku, która już nie obowiązuje (zobacz punkty 40-41 powyżej). Zgodnie z tym przepisem, osoba ubiegająca się o wstąpienie w stosunek najmu musi, między innymi, spełnić warunek wspólnego zamieszkiwania z najemcą w tym samym gospodarstwie domowym i pozostawać w bliskich stosunkach – takich jak, na przykład, faktyczne wspólne pożycie małżeńskie (zobacz punkty 29-38 i 40-41 powyżej).

Zdaniem Rządu, w sprawie nie występuje element dyskryminacji, ponieważ roszczenie skarżącego zostało odrzucone z powodów nie związanych z jego orientacją seksualną, ale ze względu na brak zastosowania się przez niego do wyżej określonych dwóch wymogów ustawowych. Po pierwsze, skarżący nie mieszkał z T.B. w jednym gospodarstwie domowym do chwili śmierci T.B., lecz mieszkał w innym mieszkaniu, wynajmowanym przez zmarłego E.B. Po drugie, jego związek z T.B. nie nosił znamion faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego (zobacz punkty 89-90 powyżej).

Jednakże uwzględniając ustalenia faktyczne i prawne poczynione przez Sąd Rejonowy i Sąd Okręgowy (zobacz punkty 33-34 i 38 powyżej), Trybunał nie przyjmuje argumentacji Rządu.

96. Na początek, obydwa sądy, w szczególności Sąd Okręgowy, skoncentrowały się tylko na jednym aspekcie faktów przedstawionych przez skarżącego na poparcie swojego wniosku, a mianowicie na homoseksualnym charakterze jego związku z T.B. (zobacz punkty 34 i 38 powyżej).

Prawdą jest, że Sąd Rejonowy wyraził pewne wątpliwości co do tego, czy, uwzględniając rozpad więzów ekonomicznych między partnerami, związek nosił wszystkie znamiona faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego, rozumianego jako związek oparty na więzach emocjonalnych, fizycznych i ekonomicznych, a także, czy skarżący faktycznie zamieszkiwał w przedmiotowym lokalu mieszkalnym (patrz punkt 34 powyżej). Niemniej jednak, odrzucił on wniosek na tej podstawie, że zgodnie z polskim prawem tylko związki osób różnych płci kwalifikują się do faktycznego wspólnego pożycia małżeńskiego, co wyłącza partnerów tej samej płci z możliwości wstępowania w stosunek najmu (zobacz punkt 34 powyżej).

Sąd Okręgowy w pełni podzielił ten pogląd, wyjaśniając obszernie i z odniesieniem do konstytucyjnej zasady ochrony małżeństwa i zasady równości wobec prawa, że „polskie prawo nie uznaje związków osób tej samej płci”, „faktyczne wspólne pożycie ma miejsce tylko wówczas, gdy kobieta i mężczyzna zamieszkują razem” oraz, że „nie dotyczy partnerów pozostających w związkach homoseksualnych, nawet jeżeli łączą ich stabilne emocjonalne i fizyczne więzy”. Ponadto uznał, że „[w] niniejszych okolicznościach, zbędne było dopuszczenie dowodów na okoliczność ustalenia, czy skarżący faktycznie pozostawał we wspólnym pożyciu z najemcą oraz, czy zostały spełnione pozostałe warunki wymagane dla wstąpienia w stosunek najmu” (zobacz punkt 38 powyżej).

97. Zdaniem Trybunału, powyższe wnioski wyraźnie wskazują, że Sąd Okręgowy uznał, iż główna kwestia istotna dla wydania orzeczenia jest związana z orientacją seksualną skarżącego. W przeciwieństwie do argumentacji przedstawionej przez Rząd, istotnym elementem nie była kwestia zamieszkiwania przez skarżącego w lokalu mieszkalnym ani

emocjonalne, ekonomiczne lub inne jakościowe względy jego związku z T.B., tylko homoseksualny charakter tego związku, który *per se* wyłączał go z możliwości wstąpienia w stosunek najmu.

98. Pozostało do ustalenia dla Trybunału, czy władze polskie przedstawiły „obiektywne i uzasadnione usprawiedliwienie” dla kwestionowanego różnicowania traktowania wobec prawa partnerów pozostających w związkach tej samej i różnej płci, czyli czy środek ten służył „celowi prawowitemu” i czy została zachowana „rozsądna proporcjonalność pomiędzy zastosowanymi środkami a celem, jaki starano się osiągnąć” (zobacz punkt 91 powyżej).

Z uzasadnienia przedstawionego przez Sąd Okręgowy wynika, że głównym celem różnego traktowania było zapewnienie ochrony rodzinie stworzonej na podstawie „związku mężczyzny i kobiety”, zgodnie z artykułem 18 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (zobacz punkt 38 i 44 powyżej). Trybunał uznaje, że ochrona rodziny w tradycyjnym sensie stanowi, co do zasady, ważki i legitymizowany powód, który może uzasadnić różnicę traktowania (zobacz *Karner*, cytowany powyżej, § 40, z dalszymi odniesieniami).

Jednakże, realizując ten cel, Państwo może zastosować szereg różnicowanych środków (*ibid*). Ponadto, zważywszy, że Konwencja jest żyjącym instrumentem, który należy interpretować w świetle współczesnych warunków (zobacz *E.B.* cytowany powyżej, § 92), Państwo, podejmując decyzję o wyborze środków służących ochronie rodziny i zagwarantowaniu, zgodnie z wymogiem artykułu 8, poszanowania dla życia rodzinnego, musi koniecznie uwzględnić rozwój społeczeństwa i zmiany sposobu postrzegania kwestii społecznych, statusu cywilnego oraz stosunków międzyludzkich łącznie z faktem, że nie istnieje tylko jeden sposób ani jedna droga wyboru w sferze życia rodzinnego lub prywatnego.

99. Zachowanie równowagi pomiędzy ochroną tradycyjnej rodziny a prawami mniejszości seksualnych zagwarantowanymi przez Konwencję stanowi, z natury rzeczy, trudne i delikatne zadanie, które może wymagać od Państwa pogodzenia sprzecznych opinii i interesów postrzeganych przez dane strony, jako pozostające w zasadniczej opozycji. Niemniej jednak, uwzględniając wąski margines swobody Państwa w ocenie przyjęcia środków, które skutkują różnicowaniem na podstawie orientacji seksualnej (zobacz punkt 92 powyżej), blankietowe wyłączenie osób pozostających w związku homoseksualnym z możliwości wstępowania w stosunek najmu nie może być uznane przez Trybunał za konieczne dla ochrony rodziny postrzeganej w sposób tradycyjny (zobacz *Karner*, cytowany powyżej, § 41). Ponadto, Rząd polski nie przedstawił żadnych przekonujących ani uzasadnionych powodów różnego traktowania partnerów hetero i homoseksualnych w danym czasie. Co więcej, fakt, że przepis, który wkrótce zastąpił ustęp 8(1), wyeliminował różnicę między wspólnym pożyciem „małżeńskim” a innymi formami wspólnego pożycia (zobacz

punkty 40-41 powyżej) potwierdza, że nie istniały uzasadnione powody, by utrzymywać poprzednią regulację.

W świetle powyższego, Trybunał uznaje, że władze polskie, odrzucając wniosek skarżącego w oparciu o powody związane z homoseksualnym charakterem jego relacji z T.B., nie zachowały rozsądnego stosunku proporcjonalności pomiędzy celem, jaki chciały osiągnąć, a zastosowanymi środkami. Kwestionowana różnica traktowania nie była, zatem, zgodna ze standardami wynikającymi z Konwencji.

Dlatego Trybunał odrzuca zarzut Rządu dotyczący statusu ofiary skarżącego i uznaje, że nastąpiło naruszenie art. 14 w związku z art. 8 Konwencji.

III. ZASTOSOWANIE ARTYKUŁU 41 KONWENCJI

100. Artykuł 41 Konwencji stanowi:

„Jeżeli Trybunał stwierdzi, że nastąpiło naruszenie Konwencji lub jej Protokołów, oraz jeżeli prawo wewnętrzne zainteresowanej Wysokiej Układającej się Strony pozwala tylko na częściowe usunięcie konsekwencji tego naruszenia, Trybunał orzeka, gdy zachodzi potrzeba, o przyznaniu słusznego zadośćuczynienia pokrzywdzonej stronie.”

A. Szkoda

101. Skarżący domagał się odszkodowania pieniężnego w wysokości 16.790,53 złotych polskich (PLN). Suma ta miała obejmować zaległości w zapłacie czynszu za mieszkanie zmarłego T.B., należnego za lata 1996-1998, które uregulował, a także koszty remontu mieszkania poniesione w różnych terminach na przestrzeni lat 1998 - 2007.

Jako odszkodowanie niepieniężne, skarżący domagał się 20.000 PLN z tytułu cierpienia psychicznego, jakiego doznał w wyniku dyskryminującego traktowania, jakiemu został poddany.

102. Rząd nie skomentował roszczeń skarżącego.

103. Trybunał nie widzi żadnego związku przyczynowo-skutkowego pomiędzy uznanym naruszeniem a dochodzonym odszkodowaniem pieniężnym; a zatem odrzuca to roszczenie. Jeżeli chodzi o odszkodowanie niepieniężne, Trybunał uznaje, że w konkretnych okolicznościach niniejszej sprawy opisanych powyżej, wystarczającą rekompensatą jest orzeczenie, iż nastąpiło naruszenie Konwencji i nie przyznaje żadnego odszkodowania z tego tytułu.

B. Koszty i wydatki

104. Skarżący wystąpił również o PLN 4.552 jako zwrot kosztów i wydatków poniesionych w trakcie postępowania przed krajowymi sądami oraz przed Trybunałem. Skarżący oświadczył, że nie posiada żadnych rachunków ani faktur związanych z powyższymi wydatkami, jednak utrzymywał, że zostały one poniesione i że ich kwota była rozsądna.

105. Rząd nie złożył żadnego oświadczenia w tym względzie.

106. Zgodnie z orzecznictwem Trybunału, skarżącemu przysługuje prawo do zwrotu kosztów i wydatków jedynie w zakresie, w jakim zostało wykazane, że koszty te i wydatki zostały faktycznie i w sposób niezbędny poniesione oraz, że były uzasadnione co do ich kwoty. W przedmiotowej sprawie, zauważa się, że skarżący nie przedstawił żadnych dokumentów potwierdzających poniesienie dochodzonych kwot, a zatem Trybunał odrzuca jego roszczenie o zwrot kosztów i wydatków w całości.

Z TYCH PRZYCZYN, TRYBUNAŁ JEDNOGŁOŚNIE

1. Łączy z meritem sprawy zarzut wstępny Rządu dotyczący statusu ofiary;
2. Oświadcza, że skarga dotycząca zarzutu naruszenia artykułu 14 w związku z artykułem 8 jest dopuszczalna, natomiast pozostała część skargi nie jest dopuszczalna;
3. Uznaje, że nastąpiło naruszenie artykułu 14 w związku z artykułem 8 Konwencji i *oddala* wyżej wspomniany zarzut wstępny;
4. Uznaje, że stwierdzenie naruszenia stanowi samo w sobie wystarczające słusne zadośćuczynienie za szkody niepieniężne poniesione przez skarżącego;
5. *Odrzuca* pozostałą część roszczenia skarżącego o słusne zadośćuczynienie.

Sporządzono w języku angielskim i obwieszczono pisemnie w dniu 2 marca 2010 roku, zgodnie z artykułem 77 §§ 2 i 3 Regulaminu Trybunału.

Lawrence Early
Kancelarz

Nicolas Bratza
Przewodniczący